

10. leden

Poslední dva nebo tři měsíce se nesly ve znamení nepřehlédnutelných změn v britské zahraniční politice. Jejich prvním náznakem jsou čtyři Edenovy projevy, přednesené mezi listopadem a prosincem minulého roku, druhým pak obrat v přístupu britské vlády ke španělské otázce.

... Pokud bych měl zhodnotit Edenovy projevy, definoval bych stávající postoj britské vlády následujícím způsobem: dlouhotrvající ústup Anglie tváří v tvář agresi skončil, přinejmenším dokud zůstávají v platnosti směrnice oznámené Edenem, ale zatím nebyla zahájena žádná protiofenziva namířená proti agresorům.

... Teď pár slov ke španělské otázce. Loni v říjnu britská vláda jasně spoléhala na Francovo vítězství. To bylo dostatečně zřejmé i notoricky známému Výboru pro nezasahování. Navíc si Eden sám dovolil v parlamentu prudký výpad proti SSSR. ... Říká se, že Edenovi slova vyklouzla v okamžiku krajní nevole z útoků ze strany labouristických poslanců a že později hořce litoval svého nedostatku zdrženlivosti... Možná.

Postoj britské vlády se zcela jistě zlepšil. ... Pochopitelně podléhat jakýmkoliv iluzím by v této záležitosti mohlo být nebezpečné. Angličané jsou skrz naskrz infikováni jedem „kompromisu“ a politikou „dodržování rovnováhy síly“. Nehledě na to, že třídní nenávisť vůči SSSR zůstává pevnou součástí reality. A také současná situace odrazuje Londýn od provádění nějakých drastických změn v politické a ekonomické sféře. Netuším, jestli britská politika zůstane na stávající úrovni (pokud ne nad ní), přesto jsou zmíněné posuny zajímavé a nelze je ignorovat.

16. leden

Nečekanou návštěvou mě poctil japonský velvyslanec Šigeru Jošida.¹⁶⁴ ... Jošida evidentně přišel, aby poskytl nějaké uklidnění ohledně dopadu německo-japonského paktu, a chystal se demonstrovat, že nepatří k agresivní škole japonského politického myšlení. Jistě, J. je velmi upřímný. Vyjadřoval se ostře kriticky k akcím, které podnikly armáda a loďstvo jeho země, a prohlásil, že japonský lid těžce zaplatí za jejich „hlouposti“. ...

¹⁶⁴ Šigeru Jošida, japonský velvyslanec ve Velké Británii (1936–1939), ministerský předseda (1946–1954).

12. březen

Čtvrtého března předali všichni vedoucí diplomatických misí svoje pověřovací listiny novému králi Jiřímu VI.¹⁶⁵ Procedura byla zjednodušena a provedena *en masse*. Všichni velvyslanci a vyslanci se dle hodností seřadili v Bow Room Buckinghamského paláce. Jeden po druhém byli přijímáni ve vedlejší místnosti, kde je očekával král, předali mu pověřovací listiny, vyměnili si s ním pár vět, jak to vyžaduje protokol, a odešli, aby uvolnili místo těm, kteří ještě čekali. Král každému diplomatu věnoval dvě nebo tři minuty. Na ceremonii byl přítomný Eden a pomáhal, neboť král je zamlklý a snadno se dá vyvést z míry. Také koktá. Celá ceremonie proběhla hladce. Jediným šokem, který způsobil v tisku i ve společnosti docela poprask, byl Ribbentropův „nacistický pozdrav“. Když německý velvyslanec vstoupil do místnosti, aby se setkal s králem, zvedl pravou ruku k pozdravu, namísto aby udělal obvyklou úklonu. Tato „novota“ Angličany hluboce urazila a vyvolala nepříznivé reakce v konzervativních kruzích. Ribbentrop byl obviněn z netaktosti a byl porovnáván se mnou, „hodným chlapcem“, který zdraví krále, jak se sluší a patří, bez toho, že by zvedal nad hlavu ruku sevřenou v pěst.¹⁶⁶

Aby se setkali se ženami diplomatů, uspořádali dnes v pět odpoledne král a královna čajový večírek, na který byli pozváni vedoucí misí a jejich manželky. Ribbentrop opět pozdravil krále zvednutou paží, ale před královnou se uklonil normálním způsobem. Byly přítomny také malé princezny, Alžběta¹⁶⁷ a Margaret Rose,¹⁶⁸ obě oblečené ve světle růžových šatičkách a – což bylo zřejmé – obě hrozně rozrušené z toho, že se účastní tak „důležité“ ceremonie. Ale byly také dětským způsobem zvědavé na všechno kolem. Kývaly se z jedné nohy na druhou, poté se začaly chichotat a pak i trochu zlobit, k velkým rozpakům královny. Lord Cromer¹⁶⁹ odvedl mě a manželku ke královskému páru a docela dlouho jsme si povídali – já s králem a Agnija s královnou. Dámy se z valné části bavily o dětech, zatímco panovník se zajímal o stav našeho loďstva a Běloomořsko-baltský

¹⁶⁵ Král Jiří VI. (1936–1952).

¹⁶⁶ Majskij shrnul svůj dojem z Ribbentropa takto: „Jelikož jsem ve Výboru pro nezasahování seděl celý rok za stolem napříč proti německému velvyslanci, měl jsem možnost studovat jej zblízka. A musím bez obalu říct, že to byl hrubý, tupý maniak, bez rozhledu a se způsoby pruského poddůstojníka. Vždycky mi bylo záhadou, jak si z takového hlupáka mohl Hitler udělat svého hlavního poradce v zahraničních otázkách.“

¹⁶⁷ Královna Velké Británie a Severního Irsku Alžběta II. (od roku 1952).

¹⁶⁸ Princezna Margaret Rose Windsorová (vévodkyně ze Snowdonu), druhorozená dcera Jiřího VI.

¹⁶⁹ Rowland Thomas Baring (2. hrabě z Cromeru).

Odchod z Buckinghamského paláce po „odpoledním čaji“.

kanál. Král vyjádřil velké uspokojení, když jsem mu sdělil, že na korunovaci by mohla připlout bitevní loď *Marat*.

16. duben

Se ženou jsme byli Edenem pozváni na oběd do Savoye. Hosté tvořili promíchanou skupinu: ministr pro koordinaci obrany Inskip,¹⁷⁰ maršálek diplomatického sboru Clive, čínský velvyslanec, rakouský velvyslanec a další, celkem asi 25 lidí. Já jsem byl nejstarším hostem.

Při obědě si Edenova žena ustavičně stěžovala na to, jak je zaneprázdněná a zaměstnaná, a především na spěch, ve kterém se všechno musí dělat. Žádná pauza na zamyšlení nebo na to, aby se člověk mohl zastavit a popadnout dech. Všechno se řítí vpřed krkolomnou rychlostí a člověk si připadá jako chycený ve víru, z něhož není úniku. Je nasnadě, že naši otcové a dědové žili v lepších časech! Všechno na světě bylo dřív jasnější, klidnější a stálější. Tehdy byl čas na procházku, na přečtení knihy, na možnost si popřemýšlet. „Proč jsem se narodila do této doby?“ povzdechla si paní Edenová.

Po obědě jsem si povídal s jejím manželem. Náš rozhovor se točil kolem Španělska. ... Eden pokračuje v zachovávání stávajícího postoje britské vlády, která nerozpoznává Francovy agresivní záměry.

Edenův přístup ke španělské otázce je už z podstaty špatný: na první pohled to vypadá, že Anglii je jedno, kdo zvítězí, protože Španělsko bude na konci občanské války neobyčejně oslabené a bude se muset začít poohlížet po penězích, které najde jen v Londýně nebo v Paříži. Libra je mnohem silnější než dělo. Britská vláda si tedy z výsledku španělské války nedělá těžkou hlavu. Na druhé straně se Eden strašlivě obává, že by Anglie mohla uvíznout ve víru španělských událostí, neboť podle Edena je Španělsko smrtelná past pro každého, kdo se pokusí strkat nos do tamních záležitostí. Vezměte si Napoleona, Wellingtona a teď Mussoliniho. Mussoliniho prestiž byla před jeho španělským dobrodružstvím mnohem větší, než je nyní. A pokud si nepospíší a ze Španělska se nestáhne, skončí špatně.

K tomu ještě Eden s mazaným úsměvem dodal: „Vy vedete vaši španělskou kampaň brilantně: provádíte cokoliv, co uznáte za nezbytné, bez toho, abyste do toho bahna zabředli. Dokonce si uchovávejte zdání naprosté nevinnosti.“ Odpověděl jsem mu stejným tónem: „Teď dokonce i Ribbentrop přestal ječet kvůli

¹⁷⁰ Thomas Inskip (1. vikomt Caldecote), ministr pro koordinaci obrany (1936–1939).

tomu, že je ve Španělsku velká sovětská armáda.“ „Armáda, říkáte?“ odvětil Eden. „Vy jste dali Španělům něco mnohem důležitějšího, než je armáda – obzvláště než je armáda, jako je ta italská.“ Já jsem se zazubil a řekl: „Výbor pro nezasahování se přece domnívá, že participace SSSR ve válce ve Španělsku je nepotvrzená.“

18. duben

Přišli k nám na oběd Vansittartovi. Oběd byl *a quatre* a naše konverzace byla vcelku otevřená. Vansittart si je jistý, že po korunovaci dojde k přestavbě kabinetu a že Baldwin rezignuje. Jeho místo zaujme Chamberlain a Simon se pravděpodobně stane ministrem financí. Eden na svém místě zůstane. Když jsem se zeptal na Chamberlainovu zahraniční politiku, V. odpověděl, že se základní charakter nezmění, ale že bude poněkud lépe definovaná. Pokud se týče Německa, Chamberlain je považován za muže, který je „v pořádku“. Dobrá, uvidíme. Ale jsem poněkud skeptický ohledně V-ova ujišťování. Vzpomínám si, jak se mě na jaře 1935 také pokoušel udržet v klidu, pokud šlo o Hoarea, a víme, jaký to vzalo obrat...

Podle V. „narůstají v Anglii protiněmecké a protiitalské nálady“. Změna v postoji, obzvláště u *The Times*, říká v tomto ohledu mnohé. Dokonce i Lothian pohlíží na Německo s rostoucí podezřívavostí. Vyhlídky na novou Locarnskou smlouvu jsou velmi slibné. ...

21. duben

Eden a jeho žena přišli na velvyslanectví na večeri. Bylo tady mnoho diplomatů, veřejných osobností a dalších hostů. Vcelku to proběhlo dobře.

Po večeri jsem měl dlouhý rozhovor s Edenem. ... Přirozeně se většina naší diskuse točila kolem Španělska a podle mého soudu Eden dával najevo neodůvodněný optimismus. Německo se stále více přiklání k odchodu ze Španělska. Stejná tendence sílí v Itálii, kde se „španělská válka“ stává čím dál méně a méně populární.

... Pokud se budou Edenova očekávání materializovat (a on doufá, že ano), vyčistí se prostor pro hlavní evropské problémy, které by mohly být vyřešeny začátkem zimy, tím spíše, že se britský zbrojní potenciál do té doby podstatně zvýší, zatímco vnitřní obtíže Německa a Itálie budou narůstat.

Nesouhlasil jsem a Edenovu koncepci kritizoval. Především jsem vyjádřil své naprosté přesvědčení, že Mussolini nehodlá opustit Španělsko tak jednoduše. Uvědomuji si to při každém zasedání Výboru pro nezasahování. Eden trval na

svém a nakonec prohlásil: „Vy Sověti jste věční pesimisté. Nebezpečí vidíte všude, dokonce i tam, kde není.“

„Ale copak jste si nepovšiml, že v devíti z deseti případů máme pravdu?“ namítl jsem.

Eden se zasmál, ale v tom okamžiku se objevila jeho žena, aby se rozloučila.

9. červen

Šel jsem navštívit Vansittarta. ... Řekl jsem mu, že od nedávné doby pozoruji v anglo-německých vztazích jistý posun. A uvedl jsem řadu faktů: přemístění Phippse z Berlína do Paříže; jmenování sira Nevilea Hendersona,¹⁷¹ který je vroucím germanofilem, velvyslancem v Berlíně namísto Phippse, jehož nemá Hitler rád; změna tónu britského konzervativního tisku vzhledem k Německu; široká publicita věnovaná v britském tisku tomu, že byl do Gibraltaru letecky odeslán lékařský personál, aby pomohl zraněným námořníkům z *Deutschlandu*;¹⁷² konečně i Hendersonovy projevy v Berlíně během předávání ratifikačních listin a obzvláště na večeri uspořádané Anglo-německou společností.¹⁷³ To všechno navozuje jisté úvahy. Vyzdvihl jsem zejména poslední Hendersonovu řeč, která vyvolala v Moskvě „překvapení“, a to se nezmiňuji o dalších určitých emocích.

V. se mě, jak jinak, pokoušel přesvědčit, že se nic nezměnilo a že všechno zůstává jako dřív. Pouhý „poklus na místě“. ... Pokud šlo o Hendersonův berlínský projev na anglo-německé večeri, jednalo se jen o jeho vlastní osobní výtvar... Odvolával se však na „polehčující okolnosti“: Hendersonovu nezkušenost a slabé povědomí o současné evropské politice – do nynějška přece byl v Jižní Americe. V. vyjádřil naději, že v budoucnu bude Henderson opatrnější. ...

[Směřování k appeasementu se v *narkomindělu* a na londýnském velvyslanectví stalo předmětem protichůdných hodnocení. Litvinov se držel svého přesvědčení, že britská vláda je odhodlaná umýt si nad Španělskem ruce, zatímco Majskij „neinklinoval k tomu, aby byl přikládán velký význam“ pokusům o sblížení s Berlínem. Očekával, že se Hitler vytasí s „novými triky“, které sblížování Británie a Německa ukončí.]

¹⁷¹ Sir Nevile Henderson, britský velvyslanec v Německu (1937–1939).

¹⁷² Křížník byl 29. května 1937 ostřelován republikánskými silami. Majskij 3. června varoval Moskvu, že Britové se snaží obejít Výbor pro nezasahování uzavíráním separátních dohod s Německem, Itálií a Francií, což by znamenalo „prakticky čtyřstranný pakt“.

¹⁷³ Společnost, kterou založili v Čtyř bankéři spolu se Skupinou pro imperiální politiku, mající za cíl posunout Velkou Británii blíže k Německu a Japonsku.

16. červen

Dnes jsem navštívil Titulesca,¹⁷⁴ který je jako vždycky ubytován v hotelu Ritz a který je jako obvykle hlučný, oslnující a dokonce nestydatě sebevědomý.

Titulescu byl v Londýně asi na týden. Podařilo se mu setkat se s Chamberlainem, Edenem, Vansittartem, Churchillem a dalšími z vysokých míst.

... Titulescu říkal více či méně stejné věci každému: mír v Evropě a integrita britského impéria závisejí na tom, zda se *mírovou frontu vedenou Anglií, Francií a SSSR podaří ustavit včas*. Pokud se tak stane, všechno bude v pořádku. Pokud ne, pak lidstvo a obzvláště Velká Británie budou muset snést dvouaktovou tragédii: akt první bude o ukování *Mittleeuropy* Německem a akt druhý o zničení britského impéria *Mittleeuropou*. Britové by se měli rozhodnout, a to rychle.

... Titulescu si také povšiml, že od jeho zdejší poslední návštěvy v březnu 1936 se v Anglii značně rozrostly germanofilské nálady.

V odpověď na moji otázku, co plánuje pro nejbližší budoucnost, mi Titulescu nejdříve vyprávěl velmi dlouhý příběh o tom, jak se jej Němci třikrát ve Švýcarsku a Bukurešti pokusili otrávit. Pak mi prozradil, že do Rumunska se vrátí v říjnu. Bude to samozřejmě nebezpečné, ale musí to udělat. Nechce se stát dezertérem, protože to by znamenalo konec jeho opravdové politické činnosti a zápasu. Nakonec je Titulescu plný ohně a odhodlání. Při loučení vypustil typickou poznámku: „Pokud mě během prvních šesti měsíců po návratu domů nezavraždí, Rumunsko bude moje!“¹⁷⁵

1. červenec

Rozhovor s Lloydem Georgem.

... V okamžiku, kdy jsem použil slovo „vláda“, Lloyd George málem vyskočil z křesla, ve kterém seděl. „Vláda?“ zeptal se sarkasticky. „Je to skutečně vláda? Je to spíše spolek tuctových panáků a skupina beznadějných bab. Mají vůli? Nebo odvahu? Mohou strážit naše zájmy? Od svých předchůdců zdědili bohaté dědictví, ale zacházejí s ním hrozně špatně a já se obávám, že je rozházejí. Jsou to všichni ubozí zbabělci. Není to zbabělost, ale odvaha, která je potřebná k budování a ochraně naší velké říše!“

¹⁷⁴ Nicolae Titulescu, rumunský ministr zahraničí (1927–1928, 1932–1936), stálý zmocněnec u Společnosti národů (1920–1936).

¹⁷⁵ Titulescu, který přišel s ideou smlouvy o vzájemné pomoci s Rusy, byl zbaven úřadu králem Karlem na konci roku 1936. Jeho podpora smlouvy nebyla založena na lásce k Moskvě, ale na „touze udržovat Rusko laskavé a bránit mu v obsazení Besarábie“.

Poznamenal jsem, že právě teď je na evropském demokratickém horizontu k vidění jen velmi málo výrazných postav.

„Máte absolutní pravdu!“ vybuchl Lloyd George. „Kde jsou, ty výrazné postavy? Evropská demokracie zachází na úbytě... Není se čemu divit, když se člověk podívá na Anglii nebo na Francii. Baldwin, Chamberlain, Blum nebo Chautemps¹⁷⁶ – k čemu je některý z nich dobrý? Musí jednat se skutečně významnými a silnými jedinci – s Hitlerem a Mussolinim. Tihle fašističtí diktátoři nejsou žádní hlupáci. Jsou z tvrdého těsta a používají tvrdé metody: sílu, drzost a zastrašování. Ale jednají, jsou rázní a energičtí a jejich země je následují. Jsou naši ministři dost dobří na to, aby se postavili za naše zájmy tváří v tvář diktátorům? Jsou toho schopní? Ani zbla! Kdyby byl premiérem Winston Churchill, on by věděl, jak to udělat, aby s ním museli diktátoři počítat, ale konzervativci mají vítr z toho vpustit jej do vlády. Výsledkem je, že máme baby, které jednají s muži činu – Hitlerem a Mussolinim. Jaká je to škoda, že oba jsou fašisté a nepřátelé demokracie. Ale člověk musí uznat, že to jsou silní muži. Dokážete si představit, co by se stalo, kdyby, dejme tomu, musel Eden jednat s Mussolinim? Mussolini by si byl jistý tak, že by s ním vytrél podlahu. To je přesně to, co se stalo v době habešské války. Váš Stalin, to je docela jiný případ. Velký a velmi přesvědčivý muž. Dokáže věci pevně uchopit, může zapůsobit na diktátory a je schopný úspěšně zahnat Hitlera a Mussoliniho. Ti naši jsou naprosté neštěstí. Vezměte si Chamberlaina – úzkoprsý, omezený a neplodný jedinec. Studený jak psí čumák – tak jsem ho charakterizoval během nedávných debat v parlamentu. ... Chamberlainův ‚mistrovský plán‘ rovná se následujícímu: uzavřít příští rok mír s Německem a s Itálií a podepsat pakt čtyř. Co se týče střední a jihovýchodní Evropy, Chamberlain je připravený se spokojit s vágními sliby diktátorů na neútočení. Vaše země bude vyobcována z evropské společnosti a ponechána, ať si poradí, jak chce. Jakmile bude toho všeho dosaženo, Eden bude chtít volby. Postaví se před voliče: ‚Neřešitelný problém zklidnění evropské situace byl vyřešen mnou a mojí vládou. Teď už je všechno v pořádku. Volte torye!‘ Jakmile vyhraje ve volbách, zabezpečí své straně vládu na dalších pět let. Pozvání Neuratha k návštěvě Londýna byla jeho práce...“

„Nícméně,“ pokračoval Lloyd George, „upřímně vám říkám, že naše opozice, hlavně labouristé, není o nic lepší než vláda. Ve skutečnosti je horší a slabší. Opozice nemá ani vůdce, ani program, ani energii a ani bojovného ducha.“

¹⁷⁶ Camille Chautemps, francouzský socialistický předseda vlády (únor 1930, 1933–1934, 1937–1938).